

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

«До захисту допущено»
Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.
_____ Лариса ГРИЦЕНКО
(підпис)
« _____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістр

зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійної програми «Фінанси і аудит підприємництва»

на тему: Фінансове управління та оптимізація податкового навантаження
підприємства

Здобувачки групи Ф.мз-21с
(шифр групи)

Теслі Наталії Андріївни
(прізвище, ім'я, по батькові)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело.

_____ Наталія ТЕСЛЯ
(підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

Керівник доцент, д.е.н., Павло РУБАНОВ
(посада, науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

_____ (підпис)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.

_____ Лариса ГРИЦЕНКО

(підпис)

«___» _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістр

Здобувачки групи Ф.мз-21с інституту (центру) ЦЗДВН
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Теслі Наталії Андріївни

(прізвище, ім'я, по батькові здобувачки)

Тема роботи: Фінансове управління та оптимізація податкового навантаження підприємства

Затверджено наказом по СумДУ № 1327-VI від «22» _____ 11 _____ 2023 р.

Термін здачі здобувачкою завершеної роботи «29» _____ 11 _____ 2023 р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності суб'єктів господарювання, організацій та установ тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

1. Теоретичні основи податкової оптимізації в системі фінансового управління підприємством.
2. Оптимізація загального податкового навантаження на підприємства.
3. Напрями зменшення податкового тиску підприємств у сучасних умовах.

Дата видачі завдання: «25» _____ 09 _____ 2023 р.

Керівник доцент, д.е.н., Павло РУБАНОВ

(посада, науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

(підпис)

Завдання прийнято до виконання «25» _____ 09 _____ 2023 р.

Наталія ТЕСЛЯ

(підпис)

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувачки)

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістр

на тему:

Фінансове управління та оптимізація податкового навантаження підприємства
Теслі Наталії Андріївни

Зміст кваліфікаційної роботи викладено на 40 сторінках, список використаних джерел містить 37 найменувань. Робота містить 10 таблиць, 14 рисунків.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. В сучасних складних економічних умовах оптимізація оподаткування стає одним з найважливіших завдань фінансового управління підприємством в контексті управління фінансовими ресурсами. Управління прибутковістю підприємства передбачає застосування оптимальних підходів до податкового планування та оцінки його ефективності. Тому вивчення більш сучасніших методологічних засад із питань оптимізації оподаткування та оцінювання його ефективності набуває особливої актуальності для кожного підприємства.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідження теоретичних та практичних аспектів фінансового управління і оптимізації податкового навантаження підприємства.

Методи дослідження: логічний, історичний, семантичний, графічний, ретроспективний методи, метод системного аналізу.

Основний результат роботи. Обґрунтовано напрямки оптимізації податкового навантаження, результати проведених досліджень можуть бути використані при удосконаленні податкової політики.

Ключові слова: ПОДАТКИ, ОПТИМІЗАЦІЯ ОПОДАТКУВАННЯ, ПОДАТКОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ, ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ, УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ПЛАТНИКИ ПОДАТКІВ.

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	5
ВСТУП.....	6
1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОДАТКОВОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	9
1.1 Податкова система України та її вплив на економічну діяльність суб'єктів господарювання.....	9
1.2 Сутність, методи і фактори податкової оптимізації.....	12
2 ОПТИМІЗАЦІЯ ЗАГАЛЬНОГО ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВА.....	17
2.1 Оцінка податкового навантаження на діяльність суб'єктів господарювання.....	17
2.2 Показники оцінювання податкового навантаження на підприємство...	22
3 НАПРЯМИ ЗМЕНШЕННЯ ПОДАТКОВОГО ТИСКУ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	27
3.1 Основні напрями оптимізації податкового навантаження.....	27
3.2 Заходи податкового планування для зменшення податкового навантаження.....	33
ВИСНОВКИ.....	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	39

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДПС – Державна податкова служба

ЄСВ – єдиний соціальний внесок

НПА – нормативно-правовий акт

ПДВ – податок на додану вартість

ПДФО – податок на доходи фізичних осіб

ПКУ – Податковий Кодекс України

СГ – суб'єкт господарювання

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку економічної системи недостатньо вдосконалене податкове законодавство на фоні посилення податкового навантаження на підприємства спонукають платників податків ухилятися від сплати податків, що є кримінальним злочином. Гнучке адаптивне фінансове управління із застосування суб'єктами господарювання легальних способів мінімізації податків дає змогу підвищити ефективність фінансово-господарської діяльності у складних економічних умовах. Отже, сьогодні оптимізація оподаткування виступає одним з ключових завдань фінансового управління підприємством. Максимізації прибутку сприяє використання податкових пільг та інших легальних способів зменшення податкових зобов'язань, що є результатом ефективного податкового планування. У свою чергу, оптимізація податків з урахуванням потреб бюджету і можливостей підприємства передбачає вибір альтернативних видів сплати податків відповідно до діючих умов оподаткування. В умовах високих податкових ставок недостатня увага до податкового чинника може призвести до негативних наслідків та навіть банкрутства підприємства. Натомість доцільне використання передбачених законодавством пільг і преференцій може забезпечити не тільки збереженість отриманих фінансових нагромаджень, але й можливості фінансування розширення діяльності, нових інвестицій за рахунок економії на податках або навіть за рахунок повернення податкових платежів.

Аналізу проблем ефективності оподаткування присвячені праці провідних зарубіжних і вітчизняних вчених. Проблематика оподаткування суб'єктів господарювання завжди займала провідну позицію у фінансових дослідженнях. Зарубіжні та вітчизняні вчені, аналізуючи теоретичні аспекти формування та застосування систем оподаткування, звертають увагу на необхідності у системному підході в рамках до даної тематики з урахуванням важливості як для держави, так і для суб'єктів господарювання. Серед зарубіжних економічних і фінансових наукових джерел необхідно виокремити наукові

праці Е. Аткинсона, Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, С. Джонсона, Л. Ерхарда, А. Лаффера, А. Маршалла, Ф. Модільяні, С. Норта, А. Пігу, Х. Розена, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, Р. Холла. Вітчизняні науковці здійснюють дослідження у сфері оподаткування, при цьому використовуючи найкращі теоретичні напрацювання світової фінансової науки та практичний досвід застосування податкових систем, адаптуючи його до сучасних умов господарювання та податкового регулювання.

Поглиблення теоретичних напрацювань з питань оптимізації оподаткування для мінімізації податкових платежів у законний спосіб вимагає розгляду особливостей використання податкового планування на підприємствах в контексті поєднання інтересів держави та окремого платника податків.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідження теоретичних та практичних аспектів фінансового управління і оптимізації податкового навантаження підприємства.

Завдання, які ставляться в кваліфікаційній роботі:

- дослідити податкову систему України та її вплив на економічну діяльність суб'єктів господарювання;
- визначити сутність, методи та фактори податкової оптимізації;
- провести оцінку податкового навантаження на діяльність суб'єктів господарювання;
- проаналізувати показники оцінювання податкового навантаження на підприємство;
- визначити основні напрями оптимізації податкового навантаження;
- визначити заходи податкового планування для зменшення податкового навантаження.

Об'єкт дослідження – система управління і оптимізації податкового навантаження підприємства.

Предмет дослідження – фінансові відносини, що виникають у процесі фінансового управління та оптимізації податкового навантаження

підприємства.

Методи дослідження: логічний, історичний, семантичний, графічний, ретроспективний методи, метод системного аналізу.

Практичне значення отриманих результатів. Результати проведених досліджень можуть бути використані при удосконаленні фінансового управління підприємства та податкової політики.

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота викладена на 42 сторінках, містить 10 таблиць та 14 рисунків. Перелік використаних літературних джерел містить 37 найменувань.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОДАТКОВОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

1.1 Податкова система України та її вплив на економічну діяльність суб'єктів господарювання

Ретроспективний аналіз системи оподаткування України показав, що в результаті податкової реформи було суттєво скорочено кількість загальнодержавних та місцевих податків і зборів, було також зменшено їх ставки. На даний час відповідно до Податкового кодексу України існує сім загальнодержавних податків, а саме: податок на прибуток підприємств, на доходи фізичних осіб, на додану вартість (ПДВ), акцизи, екологічний податок, рента та мито. До місцевих податків, які сплачуються у відповідні місцеві бюджети відносять єдиний податок для суб'єктів господарювання, що працюють за спрощеною системою оподаткування і податок на майно (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Податки і збори згідно з Податковим кодексом України

Податок, збір	Ставка
Загальнодержавні податки (ст. 9 ПКУ)	
податок на прибуток підприємств	18%
податок на додану вартість	20%, 7% – пільгова ставка для лікарських засобів
податок на доходи фізичних осіб	18%
акцизний податок	Залежно від товару
екологічний податок	Залежно від речовини
рентна плата	Різні
мито	Залежно від об'єкта
Місцеві податки і збори	
Єдиний податок	3-5% (залежно від групи)
податок на майно	Різні
паркувальний збір	Різні
туристичний збір	Різні

Джерело: складено на основі [5].

Якщо податок – безумовний платіж, то збір (плата, внесок) стягується з

платників зборів за умови одержання спеціальної вигоди (в результаті здійснення державними та іншими уповноваженими органами юридично значимих дій). На національному рівні збори платять ті, хто користується радіочастотними, водними та природними ресурсами у межах нашої країни. Місцевих лише два – збір за паркування і туристичний.

У порівнянні з європейськими країнами загальне податкове навантаження на український бізнес дещо завищене, ніж у Європі та Центральній Азії. За даними Doing Business (рисунок 1.1), середня українська компанія має віддавати на податки та збори близько 45,2% свого прибутку, тоді як середній показник по регіону – 31,9% [35].

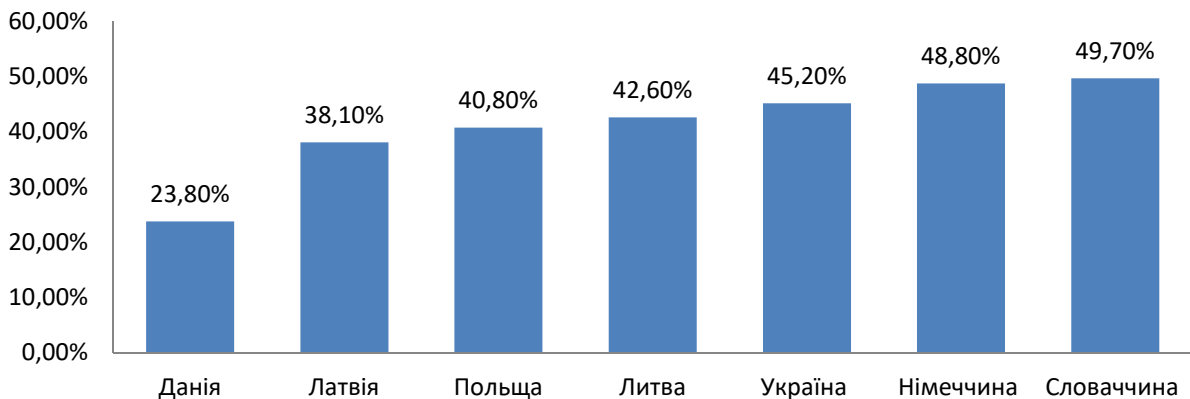

Рисунок 1.1 – Сумарний відсоток прибутку, що спрямовується на податки в Україні та інших європейських країнах

Джерело: побудовано на основі [35].

Аналізуючи рисунок 1.1, ми можемо спостерігати, що найбільше середня компанія має віддати на податки та збори 49,7% свого прибутку у Словаччині, тоді як найменше середня компанія має віддати 23,8% свого прибутку у Данії.

Податок на додану вартість (ПДВ) від самого введення у 1992 р. завжди мав найбільшу частку в бюджеті. Так, за останні 10 років ПДВ становить від 35-43% від усіх доходів бюджету. ПДВ сплачують усі учасники виробничого й торгового ланцюга. Виробники і дистриб'ютори (оптові продавці) переносять своє податкове навантаження зі сплати податку на додану вартість на

наступного покупця у ланці, наприкінці якого – споживач, який і сплачує внесений до роздрібної ціни податок. Другу найбільшу статтю доходів бюджету забезпечує податок на доходи фізичних осіб – ПДФО (близько 25% всіх надходжень)[25].

Варто наголосити, що в Україні існує ще один обов’язковий платіж, що не є податком (а по суті таким є), – єдиний соціальний внесок (ЄСВ). Внесок за ставкою 22% стягується до Пенсійного фонду із заробітної плати працівників (нарахування на фонд оплати праці). Сумарно надходження від ЄСВ і прибуткового податку – понад 500 млрд грн, що на третину більше за ПДВ.

Варто зауважити, що окремі податкові надходження здійснюють неабиякий вплив на показники фінансової та господарської діяльності СГ, основними з яких є обсяг реалізації продукції, собівартість виготовленої продукції, прибуток підприємства, платоспроможність та фінансова стійкість діючого підприємства, залучення обігових коштів підприємства (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 – Вплив податків та зборів на фінансово-господарську діяльність підприємств

Податок	Характеристика впливу	Форма впливу
ПДВ	Високі ставки справляють негативний вплив на діяльність підприємства, оскільки зростає затримка між сплатою податкового зобов’язання та податкового кредиту.	глобальний ріст вартості виготовленої продукції та використаних ресурсів; ліміт на купівельну спроможність споживачів;
Податок на акциз	Дані податки мають непрямий вплив. Безпосередньо входять у вартість продукції підприємств та відшкодовуються покупцем.	виготовлення та реалізація обмеженої кількості виготовленої продукції; збільшення кількості товарів, що не реалізовані; вивільнення обігових коштів.
Податок на мито		
Податки та збори, що відносять на виробничі витрати	Здійснюють непрямий вплив. Сплачуються кінцевими споживачами виготовленої продукції.	Динаміка росту обсягів затрат на виготовлення продукції, витрати, що відносяться на кінцеву вартість продукції, зменшений обсяг прибутку.
Прибутковий податок	Визначення виробничого потенціалу підприємств та напрямків розвитку	Пряме розподілення прибутку; взаємозалежність величини податків та поточних витрат підприємства.

Джерело: складено на основі [32].

1.2 Сутність, методи і фактори податкової оптимізації

Як свідчить світовий досвід, проблема уникнення податків та ухилення від їх сплати є актуальною для будь-якого суспільства та у будь-які історичні часи, що обумовлено самою природою податків. Варто акцентувати, що у розвинутих країнах з високим рівнем доходів та надійними механізмами контролю за ефективним витрачанням коштів платників податків, які сприяють досягненню еквівалентності податкових платежів і суспільних благ, необхідність сплати податків має усвідомлений характер. При цьому примус до їх сплати набув іншого змісту і трансформувався у відносини вільного вибору, коли переважна частка платників вступає у ці відносини з власної волі. У державах, які знаходяться в стані реформування суспільного управління, обов'язкові платежі на користь держави ототожнюються з платежами, які сплачуються в примусовому порядку без згоди більшості платників. Такі настрої породжують бажання зменшити податкові зобов'язання або ухилитися від їх виконання, слугують підґрунтям антифіскальної поведінки. І чим менш досконалі є такі демократичні інститути в країні, тим більш масовим є це явище [2].

Греца Я.В. говорить про те, що «кожен платник податків має право використовувати допустимі законом засоби, прийоми і способи для максимального скорочення своїх податкових зобов'язань» [9]. Згідно з Оксфордським тлумачним словником, уникнення податків є наслідком мінімізації податкових зобов'язань законним шляхом із використанням податкових лазівок. Варто зауважити, що окрім зазначених термінів, виділяють також інші близькі за значенням. Так, у світовій практиці використовується термін «податкове планування» («tax planning») як законний спосіб зменшення податків, що базується на використанні передбачених законом основних пільг і певних можливостей зменшення податкових зобов'язань. Ухилення – використання заборонених законом методів (що вважається податковим правопорушенням).

Грунтовне визначення цим поняттям надано В. Вишневським і А. Веткіним. Так, уникнення від сплати податків передбачає діяльність суб'єкта господарювання, спрямовану на мінімізацію податкових зобов'язань усіма дозволеними законом способами. Натомість ухилення від сплати податків розглядається як протиправні дії щодо зменшення податкових зобов'язань, у разі їх виявлення передбачена відповідальність за порушення податкового законодавства [3, 4]. Платник податків має право обрати той спосіб ведення діяльності, який дозволяє досягти мінімальних податкових зобов'язань [11].

Окрім вітчизняних науковців, вивченням питання податкової оптимізації займалися зарубіжні вчені. Так на думку Куруб С. та Убді Л., податкове планування – сукупність дій та рішень, прийнятих компанією, незалежно від того, чи є вони фіскально агресивними, чи ні, які компанія обирає для того, щоб більш ефективно контролювати свій податковий тягар [36].

Задля аналізу наукового інтересу до визначення оптимізації податкового навантаження нами було проведено дослідження пошукової активності в популярній мережі Інтернет за допомогою програмного продукту Google Trends. Для пошуку ми використовували такі поняття як оптимізація, податкове навантаження, пільги, податки, ухилення (рисунок 1.2).

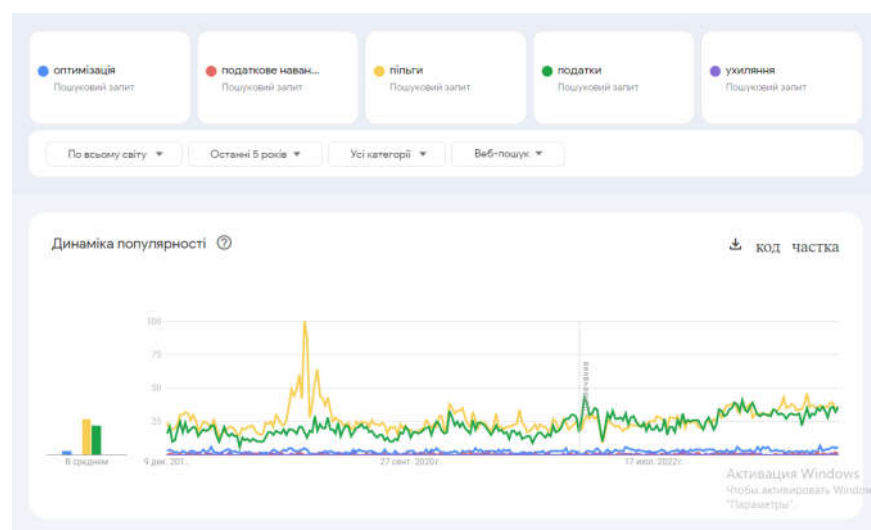

Рисунок 1.2 – Дослідження наукового інтересу до визначення оптимізації податкового навантаження

Джерело: побудовано автором

Як ми можемо бачити з рисунку 1.2, найбільший інтерес в науковому та суспільному середовищі приділяється такому поняттю як пільги та податки, тоді як найменше цікавить поняття ухилення від сплати. Отже, можна припустити, що поняття ухилення не достатньо досліджене на законодавчому рівні, а тому суб'єкти господарювання частіше користуються пільгами ніж законними методами ухилення від сплати податків.

Оцінювання поточних позицій податкових органів, напрямків основних політик держави(податкова, бюджетна, інвестиційна), використання законодавчо встановленого пільгоутворення є базою податкового планування [12].

На підприємстві здійснення податкового планування залежить від основних методів, що враховують специфіку та особливості діяльності суб'єктів господарювання як платників податків та зборів. На рисунку 1.3 відображенні основні методи податкового планування.

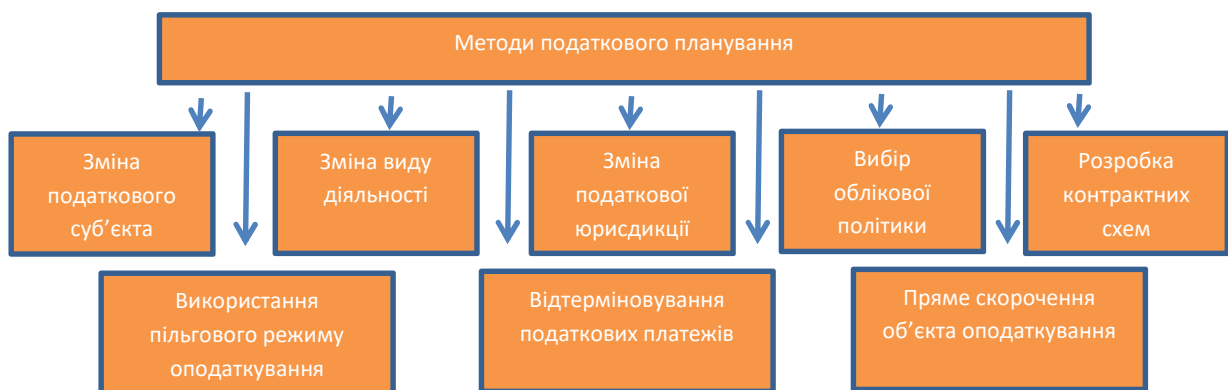

Рисунок 1.3 – Методи податкового планування суб'єкта господарювання

Джерело: побудовано на основі [11].

Зміна податкового суб'єкта передбачає реорганізацію підприємства, зміну організаційно-правової форми власності для мінімізації податкового навантаження.

Метод зміни виду діяльності передбачає перехід до видів діяльності, які оподатковуються меншою мірою. Іншим напрямком є використання договору товарного кредиту, що у свою чергу дасть змогу значно спростити ведення

бухгалтерського обліку та здійснити оптимізацію оподаткування.

Метод зміни податкової юрисдикції передбачає реєстрацію СГ на території з пільговим режимом оподаткування. Насамперед, це стосується створення філій в офшорних зонах.

Метод розробки контрактних схем передбачає оптимізацію податкового режиму під час здійснення конкретної операції, використання декількох формулювань договорів. Це дає змогу обрати оптимальний податковий режим з урахуванням графіку грошових і товарних потоків.

Метод відтермінування податкового платежу передбачає можливість перенесення платежу на наступний податковий період шляхом перенесення дати податкового зобов'язання або податкового кредиту на наступний податковий період, що сприяє значній економії обігових коштів підприємства. Зазвичай, даний метод підприємства використовують при оптимізації сплати податку на додану вартість та податку на прибуток підприємств до бюджету.

Метод прямого скорочення об'єкта оподаткування – зменшення розміру об'єкта, що підлягає оподаткуванню (майно, господарські операції), або заміну його іншим (з нижчими ставками податку). Це скорочення не повинно мати негативного впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства. Прикладом даного методу є заниження розміру оподатковуваного прибутку шляхом застосування прискореної амортизації та переоцінки основних засобів.

Сумарних С. Є. пропонує розглядати податкову оптимізацію як різновид правомірної поведінки платників податків, тобто дотримання закону. Церенов Б. В. розглядає межі податкової оптимізації як законні дії платників податків та зборів щодо зменшення податкових зобов'язань [13].

Можливість мінімізації податку на довготривалій основі зумовлена низкою факторів, що зображені на рисунку 1.4. Першим фактором є специфіка об'єкта оподаткування, оскільки у багатьох країнах доходи, що вкладені у цінні папери не обкладаються податками, це дає можливість економити на сплаті податків. Наступним фактором є специфіка суб'єкта податку. Наведемо приклад: у більшості європейських країн діє принцип сімейного оподаткування,

суть якого полягає у пропорційному розподілі доходу між подружжям. Останнім фактором є метод оподаткування, що враховує основні можливості для мінімізації податку.

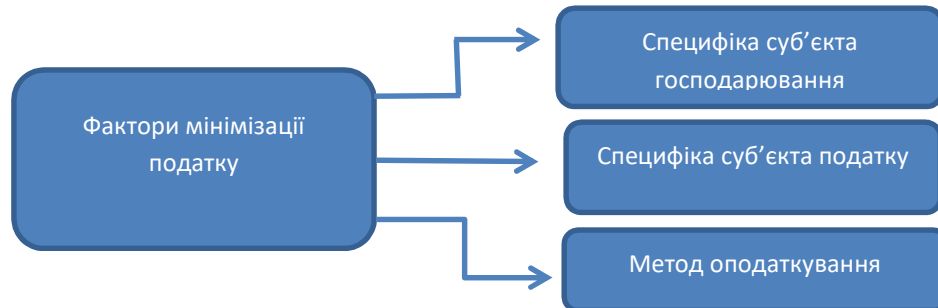

Рисунок 1.4 – Основні фактори мінімізації податку на довготривалій основі

Джерело: побудовано на основі [16].

Таким чином, оптимізація оподаткування визначається нами як зниження обсягу податкових зобов'язань шляхом законних дій платників податків, що дають змогу використовувати надані діючим законодавством пільги та інші інструменти.

Головною відмінністю податкової оптимізації від ухилення від сплати податків є використання платником податків дозволених або не заборонених законодавством способів зменшення суми податкових платежів. Таким чином, подібні дії платника податку не вважаються податковим правопорушенням або злочином, і, відповідно, не тягнуть за собою негативних наслідків, як донарахування податків, накладення фінансових санкцій та нарахування пені.

Отже, на практиці досить складно чітко визначити дозволені межі між легальною діяльністю щодо мінімізації податків та ухилення від сплати податків. Оскільки вибір методів відповідає діючому законодавству та дії мають законний характер, їх можна визначати як податкова оптимізація.

2 ОПТИМІЗАЦІЯ ЗАГАЛЬНОГО ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВА

2.1 Оцінка податкового навантаження на діяльність суб'єктів господарювання

Податкове навантаження визначається як загальна характеристика усієї діяльності податкової системи країни, що демонструє вплив податків на фінансове становище платників або на господарську діяльність в цілому і вказує на кількісне оцінювання даного впливу, тобто загальну суму податків, питому вагу цих податків у валовому внутрішньому продукті.

Усі дискусії щодо справедливої системи оподаткування точаться навколо «кривої Лаффера» (англ. *Laffer curve*), що відображає залежність між прогресивністю оподаткування і доходами бюджету. Ця теорія була вперше представлена американським економістом Артуром Лаффером у 1974 р. За легендою, він ілюстрував це явище за допомогою перевернутого бокала, крива дна цього бокала схематично демонструє графік зростання надходження до бюджету, тобто збільшення ставок податків призведе до зменшення обсягу надходжень, що викликане саме уникненням оподаткування. Тож існує дуже умовна межа між податковою оптимізацією та ухиленням від сплати податків [14].

За Лаффером, оптимальним можна вважати податкове навантаження приблизно 35-40% від доходу (рисунок 2.1). Як свідчить світовий досвід, надто низькі податки не дають державі виконувати свої функції, незначне перевищення цього параметра призводить до зменшення обсягу дохідної частини бюджету, а значне перевищення навпаки, призведе до повної тінізації економіки в країні, бізнес намагається знаходити шляхи для уникнення оподаткування.

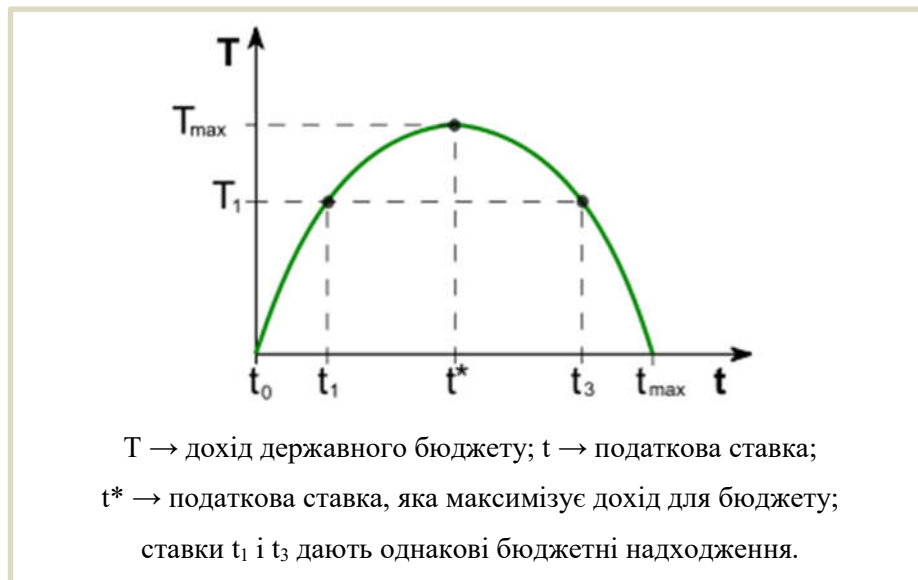

Рисунок 2.1 – Крива Лаффера

Джерело: побудовано на основі [26].

Отже, надмірне податкове навантаження є основною причиною, що підштовхує платників до використання податкової оптимізації задля зниження податкового тягаря. Під оптимальним податковим навантаженням розуміють рівень, коли платники податків, згодні платити встановлені державою податкові платежі відповідно до своєї платоспроможності, одержуючи від держави певні суспільні блага [26].

З кожним роком податкові відносини між платниками податків та зборів і отримувачами податкових надходжень супроводжуються такою низкою важливих питань: яку кількість потрібно сплатити; яка база оподаткування буде розраховувати податкове зобов'язання; протягом якого періоду необхідно сплачувати податки та збори; які санкції будуть застосовані у разі недотримання податкового законодавства; чи можна буде зменшити обсяг податкових платежів. Значення цих питань полягає у тому, що платники мають зацікавленість сплачувати зменшену кількість податкових платежів до бюджетів.

У таблиці 2.1 наведена динаміка усіх податкових надходжень, що зафіксована органами Державної фіскальної служби України за період з 2018 по 2022 роки.

Таблиця 2.1 – Податкові надходження в Україні за 2018-2022 роки (без митних платежів)

Показник	Станом на 01.12.2018	Станом на 01.12.2019	Станом на 01.12.2020	Станом на 01.12.2021	Станом на 01.12.2022
1. Податки, що надійшли					
1.1 До державного бюджету по ДПС	365,76	419,68	488,86	579,31	642,13
1.2 До місцевих бюджетів по ДПС	203,83	242,32	253,90	307,68	350,25
1.3 Усього по зведеному бюджету	569,59	662,00	742,76	886,99	992,38
Відхилення,%	-	16,22	12,19	19,41	11,88
2 Питома вага податкових надходжень					
2.1 До державного бюджету, %	64,21	63,40	65,82	65,31	64,71
2.2 До місцевих бюджетів, %	35,79	36,60	34,18	34,69	35,29
3 Дохідна частина зведеного бюджету	1184,3	1289,80	1376,60	1662,2	2196,3
Відхилення,%	-	8,91	6,73	20,75	32,13
4 Питома вага податкових надходжень у дохідній частині зведеного бюджету (п.1.3: п.3 * 100),%	48,10	51,33	53,96	53,36	45,18
Відхилення,%	-	6,72	5,12	-1,11	-15,33

Джерело: створена на основі [6,18].

Проаналізувавши показники, що відображені у таблиці 2.1, ми бачимо за аналізований період зростання обсягу податкових надходжень до бюджетів України, що спричинило загальне збільшення обсягів податкових надходжень при формуванні зведеного бюджету. Із 2018 по 2021 роки, спостерігається збільшення питомої ваги податкових надходжень у дохідній частині зведеного бюджету з 48,10% до 53,36%.

На основі вище наведених показників, проведемо аналіз податкового навантаження на фінансову та господарську діяльність юридичних осіб (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 – Податкове навантаження на діяльність юридичних осіб за 2018 - 2022 роки

Показник	Станом на 01.12.2018	Станом на 01.12.2019	Станом на 01.12.2020	Станом на 01.12.2021	Станом на 01.12.2022
1 Загальна сума податкових надходжень до зведеного бюджету, млрд. грн	569,59	662,00	742,76	886,99	992,38
Відхилення,%	-	16,22	12,19	19,41	11,88
2 Кількість юридичних осіб, од.	1293666	1346174	1390292	1433833	1437009
Відхилення,%	-	4,06	3,28	3,13	0,22
3 Сума податкових надходжень у розрахунку на одну юридичну особу, млрд. грн.	440,29	491,76	534,25	618,62	690,59
Відхилення,%	-	11,69	8,64	15,79	11,63

Джерело: побудовано на основі [6,7].

Дані, що відображені у таблиці 2.2 вказують на постійне збільшення податкових надходжень до зведеного бюджету України у розрахунку на одну юридичну особу. Так, за період з 2018 по 2019 роки фактичне податкове навантаження збільшилося на 11,69%, з 2019 по 2020 роки — 8,64%, з 2020 по 2021 роки — 15,79, з 2021 по 2022 роки — 11,63%.

На основі цих даних схематично зобразимо динаміку податкового навантаження на діяльність юридичних осіб на рисунку 2.2.

Рисунок 2.2 – Динаміка податкового навантаження на діяльність юридичних осіб за 2018-2022 роки

Джерело: створено автором

На рисунку 2.2 за аналізований період, ми можемо спостерігати збільшення обсягів загальних податкових надходжень до зведеного бюджету та сумарних податкових надходжень у розрахунку на одну юридичну особу.

На основі податкових надходжень проведемо оцінку податкового навантаження на чистий прибуток підприємства (рисунок 2.3 та рисунок 2.4).

Рисунок 2.3 – Співвідношення загальної суми податкових надходжень на чистий прибуток

Джерело: побудовано на основі [6,8].

На рисунку 2.3 за період з 2018 по 2022 роки, ми спостерігаємо зростаючу динаміку загального обсягу податкових надходжень до зведеного бюджету та розміру чистого прибутку підприємств. Але у зв'язку з повномасштабним вторгненням у 2022 році підприємства в Україні зазнали збитковості, що суттєво вплинуло на економіку України.

Рисунок 2.4 – Динаміка показника податкового навантаження на чистий прибуток

Джерело: побудовано на основі [6,8].

Аналізуючи рисунок 2.4, ми спостерігаємо значне зменшення податкового навантаження на чистий прибуток підприємства загалом по країні в період з 2018 по 2022 роки. У період з 2018 по 2019 роки, податковий тиск на чистий прибуток зменшився на 36,36%, з 2019 по 2020 роки зменшився на 13,49%, з 2020 по 2021 роки — на 8,26%. При розрахунку ми використовували сумарний показник чистого прибутку без збиткових підприємств.

Отже, ми провели узагальнену методику оцінки податкового навантаження на суб'єкти господарювання. Дана методика може використовуватися при розрахунку податкового тиску у розрізі окремих регіонів країни, певних галузей економіки та деяких видів господарської діяльності.

2.2 Показники оцінювання податкового навантаження на підприємство

Показник податкового навантаження відіграє важливу роль в економіці підприємства. Легальні способи зменшення податкового тягаря передбачають правильний вибір господарських стратегій та тактик, що стимулюються

державою через значне зниження податків; обсягу відрахувань; використання основних правил ведення бухобліку, що у свою чергу дають можливість зменшити оподатковувані статті витрат [20].

Рівень податкового навантаження на підприємства визначається за допомогою системи показників, які наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Показники податкового навантаження підприємства

Показник	Формула обчислення
Сума податків та зборів, а також обов'язкових платежів, що сплачує підприємство	Загальна сума усіх податків; сума податків за окремі періоди(рік, квартал, місяць) та їхня динаміка; сума податків по групам(податок на доходи, майновий податок, податок на ресурси); сума податків за джерела їх нарахування(податки на собівартість продукції, податок з прибутку, акцизні податки); сума податків окремих видів продукції, товарів, робіт та послуг; сума податків за окремими видами виробництва продукції та товарів; сума податків за окремими структурними підрозділами.
Коефіцієнт податкомісткості продукції, що реалізується	$K_p = P : O_p$ P – податкові надходження за аналізований період, грн; O_p – обсяги реалізованої продукції за певний період, грн.
Коефіцієнт оподаткування доходів	$K_{ов} = P_c : B,$ P_c – сума податків, що відносяться на витрати виробництва, тобто входять у собівартість продукції, робіт та послуг за певний період, грн; B – сума витрат за цей період, грн.
Коефіцієнт оподаткування витрат	$K_{од} = P_{ц} : D_v,$ $P_{ц}$ – сума податків, що включається в ціну продукції та стягується з дохідної частини підприємств за аналізований період, грн; D_v – валовий обсяг доходів за певний період, грн.
Коефіцієнт оподаткування прибутку	$K_{оп} = P_p : P_{р.б.}$ P_p – податок, який сплачується з прибутку підприємства, за аналізований період, грн; $P_{р.б.}$ – сума балансового прибутку підприємства за аналізований період, грн.
Загальний коефіцієнт оподаткування	$K_{оз} = P_{пр} : P_{ч}$ $P_{ч}$ – сума чистого прибутку, отриманого від усіх видів діяльності за аналізований період, грн; $P_{пр}$ – обсяг прямих податкових платежів за аналізований період, грн.

Продовження таблиці 2.3

Коефіцієнт використання податкових пільг	$K_{пп} = З : П$ З – податкові пільги, що використовуються підприємством за певний період, грн; П – податкові платежі за аналізований період, грн.
Коефіцієнт ефективності податкової політики	$K_{епп} = E_{п1} : П_0$ $E_{п1}$ – економність податкових відрахувань використаних податковим плануванням в аналізованому періоді, грн; $П_0$ – податкові платежі в базовому періоді, грн.

Джерело: складено на основі [20,32].

Дані показники розрахунку податкового навантаження на підприємство охоплює основні податки, що відраховує підприємство до бюджету, і в майбутньому може використовувати для проведення аналітичного дослідження у сфері оподаткування на рівні підприємства, а також органами податкової служби для своєчасного виявлення підприємств, що мають змогу ухилятися від сплати податкових надходжень.

Розглянемо оціночні показники ефективності механізму оподаткування, економічний зміст та методика розрахунку яких наведена в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Оціночні показники ефективності оподаткування підприємств

Показники	Метод розрахунку	Економічний зміст показника
Оціночні коефіцієнти ефективності оподаткування		
1. Коефіцієнт оподаткування доходів	$KД = ПД : Д$	Співвідношення питомої ваги податків та загальної бази оподаткування відповідних податків
2. Коефіцієнт податків оподаткування витрат	$KВ = ПВ : В$	
Проміжні коефіцієнти ефективності деяких податків		
1. Ефективність оподаткування прибутку	$KПП = Пп : П$	Розрахований податок на прибуток співвідноситься за даними податкового обліку, до величини прибутку, визначеного за даними бухобліку.
2. Ефективність оподаткування ПДВ	$K_{пдв} = ПДВ : ЧД$	Питома вага ПДВ у чистій виручці від реалізованої продукції.
3. Ефективність ЄСВ	$K_{св} = ЄСВ : ФОП$	Співвідношення сплаченого ЄСВ до бази оподаткування.

Продовження таблиці 2.4

4. Ефективність ставки оподаткування доходів фіз.осіб	$K_{\text{фо}} = \text{П}_{\text{фо}} : \text{ФОП}$	Середня ставка оподаткування фіз.осіб
5. Ефективність ставки оподаткування трудових ресурсів	$K_{\text{тр}} = (\text{ЄСВ} + \text{ПДФО} + \text{ВЗ}) : \text{ФОП}$	Загальне податкове навантаження на фонд оплати праці (загальний рівень оподаткування трудових ресурсів)

Джерело: складено на основі [20].

З метою визначення потреби у податковому плануванні слід визначити фактичне податкове навантаження. Це дозволить визначитися щодо того, які заходи доцільно проводити (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5 – Основні заходи з податкового планування

Рівень податкового навантаження, %	Зміст заходів та вимог	Необхідність у податковому плануванні
10-30	дотримання правил ведення бухгалтерського обліку, документообігу, застосування прямих легальних пільг; професійний бухгалтер та разові консультації зовнішнього аудитора /податкового консультанта.	Мінімальна, разові заходи
30-55	податкове планування - частина загальної системи фін.управління та контролю; спец підготовка персоналу; здійснення контролю фінансовим директором підприємства; обслуговування у юридичній/аудиторській компанії.	Необхідна, регулярні заходи
55-80	стратегічне планування усієї діяльності підприємства; спеціально підготовлений персонал; тісна взаємодія зі всіма службами, контроль з боку члена Ради Директорів; постійна робота з консультантами та податковим адвокатом; програмний розвиток, аналіз оподаткування та перевірка основних заходів та інновацій податковими консультантами.	Життєво необхідна, щоденні заходи
Більше 80	– зміна сфери діяльності та податкової юрисдикції	

Джерело: складено на основі [20,32].

У таблиці 2.5 ми можемо спостерігати, що чим вищим є рівень податкового навантаження на підприємство, тим більше заходів використовує підприємство і потреба в податковому плануванні зростає.

У податковому навантаженні вище перераховані показники

застосовуються та обчислюються для аналізу виявлення впливу податкових платежів на фінансовий стан суб'єкта господарювання, а якщо аналізувати на рівні країни, то відображають вплив податкових надходжень на економічне зростання в країні.

З НАПРЯМИ ЗМЕНШЕННЯ ПОДАТКОВОГО ТИСКУ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1 Основні напрями оптимізації податкового навантаження

Оптимізація оподаткування має на меті мінімізацію податкових внесків у довго–і короткостроковому періоді за будь-яких обсягів діяльності та уникнення основних санкцій зі сторони фіскальних органів. Це досягається за рахунок правильності нарахування, своєчасної сплати податків, належним документообігом з податкового планування, що підвищує ефективність контролю результатів реалізації планів та заходів щодо оптимізації податкового портфеля.

Так, напрями оптимізації оподаткування податку на прибуток передбачають декілька основних комплексних підходів до значного зниження податкового навантаження легальними методами: оптимізація дохідної частини; збільшення витрат; робота з грошовими потоками.

Рисунок 3.1 – Етапи оптимізації податків

Джерело: побудовано на основі [13].

Одним з основних методів є оптимізація дохідної частини (тобто чим менше доходів буде відображено у декларації – тим меншим буде податковий тягар). Також, існує можливість перенести частину доходів на інших юридичних осіб або ФОП в структурі бізнесу, які сплачують єдиний податок

або мають пільгу з податку на прибуток. Згідно з методом збільшення витрат, для зниження величини оподаткованого прибутку підприємства можливо:

- 1) відображати у звітності лише ті витрати, які обов'язково були або будуть здійснені;
- 2) розподіляти витратну частину між структурними підрозділами (філії, представництва);
- 3) залучати фінансові засоби у кредитних установах під певний фіксований відсоток (кошти на виплату відсотків включають до складу витрат). Залучені кошти можуть бути спрямовані на купівлю обладнання, товарів та передоплату за них. Згідно з Податковим кодексом України немає обмежень щодо обсягу списання цих витрат, розміру відсотків на виплату займу, тобто всі ці витрати списують як витрати господарської діяльності [23].

Маніпулювання грошовими потоками передбачає максимальне залучення ресурсів, що не оподатковуються підприємством, але при цьому збережені фінансові ресурси від мінімізації податкових платежів повинні надходити на об'єкт оподаткування. Підприємство також може отримувати податкову економію за рахунок лізингових угод, адже на балансі утримується значна частка основних фондів [23].

Податкове законодавство стимулює відносини лізингу. Основні можливості отримання податкової економії зображені на рисунку 3.2.

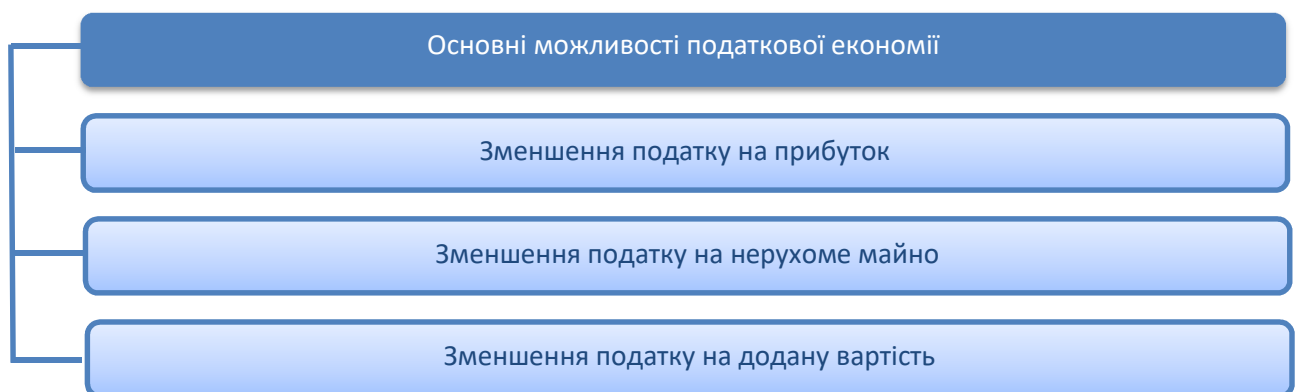

Рисунок 3.2 – Можливості отримання податкової економії

Джерело: побудовано на основі [24].

Зменшення податку на прибуток: лізингоотримувач має право одночасно віднести всю суму платежу на витрати. Як правило, до цього платежу входить не лише сума винагороди лізингодавця, а й частина вартості об'єкта лізингу. Під час купівлі майна, його вартість зараховують на витрати за допомогою амортизації. За рахунок прискореної амортизації можна знизити базу оподаткування. Якщо у договорі лізингу участь бере кілька компаній, то варіюючи обсяг платежів, одна компанія може переносити своє податкове навантаження на іншу. Перевага методів оптимізації полягає у законності і поєднує особливості податкових режимів, тобто спрощеної системи і загального режиму оподаткування [24].

Зазвичай, платники не мають уявлення про податковий потенціал свого бізнесу, хоча обґрунтована оптимізація податків дозволила б ефективно оподаткування зменшити. Зниження податкового навантаження та мінімізації податкових витрат підприємства можна досягти за рахунок певних податкових інструментів.

Варто зауважити, що зменшення обсягу податкових виплат не завжди призводить до зменшення розміру витрат і збільшення прибутку. Такий зв'язок часто є опосередкованим – скорочення одного податку може призвести до збільшення іншого і на додачу – застосування контролюючими органами штрафних санкцій. Законодавством передбачено достатню кількість можливостей, пільг і звільнень для легального скорочення податків.

Оптимізації оподаткування підприємства цілком можливо досягти законним способом. Податкове право являє безліч можливостей для оптимізації системи оподаткування, що відображені на рисунку 3.3.

Рисунок 3.3 – Інструменти оптимізації системи оподаткування

Джерело: побудовано на основі [24].

Варто зазначити, що податкова оптимізація потребує системного підходу, законодавство регулярно змінюється, скорочується кількість податкових пільг, тож проводити аналіз варіантів зниження податкового навантаження бажано систематично. Податкове планування та оптимізація оподаткування визначається як комплекс правових заходів, що спрямовуються на вигідніший вибір схеми оподаткування по діяльності підприємства та за окремими угодами та/або проектами.

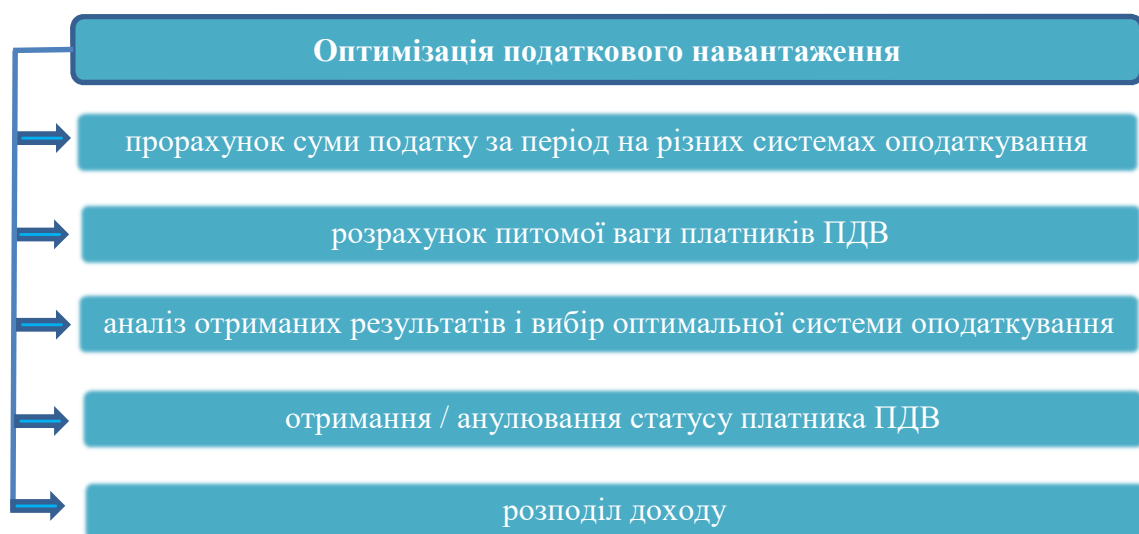

Рисунок 3.4 – Фактори оптимізації податкового навантаження:

Джерело: побудовано на основі [10].

Проведемо критичний аналіз переваг і недоліків деяких підходів щодо оптимізації податкового навантаження, які застосовуються вітчизняними підприємствами та підприємцями, що відображені у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Переваги та недоліки підходів щодо оптимізації податкового навантаження

Показник	Переваги та недоліки
Використання податкових пільг	Держава стимулює сфери діяльності, що мають соціальну значимість та не мають змоги фінансуватися за рахунок бюджетних коштів. Податкова оптимізація прив'язується до таких категорій: сільське господарство, види діяльності, види продукції, товарів або послуг.
Коригування стратегії розвитку підприємства	Утворення нових підрозділів, що мають низьку податкову спроможність; використання підприємством іноземного капіталу; створення нових робочих місць для осіб з обмеженими можливостями.
Виведення прибутку на підприємства, що мають зменшену ставку оподаткування	Заходи, що мають спільну ідею - виведення прибутку на осіб, що користуються податковими пільгами, наприклад, на ФОП з оподаткуванням єдиним податком. Це дозволяє зменшити базу оподаткування податком на прибуток і сплатити лише 5% (для третьої групи) і можливість отримати готівку.
Формування прибутку в компаніях, що мають вигіднішу систему оподаткування, при використанні операцій, пов'язаних з офшорами	Боротьба держави з подібними операціями існувала у вигляді певних обмежень щодо переліку офшорних зон Кабміну. Найбільш суттєвим стало прийняття в 2020 р. доповнень до Податкового Кодексу стосовно «контрольованих іноземних компаній». Схема зменшення податкового навантаження через використання іноземних компаній стала більш дорогою і ризиковою. У багатьох популярних для такої оптимізації юрисдикціях громадяни України зіткнулися зі складнощами щодо проведення операцій, що також додало чимало витрат і ризиків.
Операції, пов'язані з розмиванням податкової бази	Операції, що мали б змогу по-іншому здійснювати нарахування податків або зменшити податкову базу за допомогою бухгалтерських методів. До таких операцій відносять маніпуляції із залишками товарів, реалізації продукції за цінами, що є нижчими від її собівартості, проведення операцій, пов'язаних із оптимізацією по сплаті ПДВ. Проведення фіктивних операцій дають можливість переводити податкові зобов'язання на іншу компанію.

Джерело: створено на основі[19].

Наразі багато консалтингових компаній надають послуги з оптимізації податків, які включають:

1) своєчасне виявлення та усунення помилок, що зустрічаються під час здійснення податкового обліку;

2) застосування основних рекомендацій з приводу оптимальної схеми оподаткування;

3) супроводження з приводу впровадження нових моделей оподаткування на підприємствах (у ряді випадків – оптимізація податку на майно, із заробітних плат тощо) [25].

На прикладі продемонструємо оптимізацію податкового навантаження шляхом переказу грошових коштів із загальної системи оподаткування з ПДВ на підприємство, що має спрощену систему оподаткування з ПДВ. Метою такої оптимізації є зниження податкового навантаження з податку на прибуток [25]. Наведений розрахунок є умовним і впровадження такої системи передбачає не один варіант: частина продукції може реалізуватися через підприємство із звичайною системою оподаткування, і тільки частина – через спрощену систему з використанням юридичної особи чи ФОП. При цьому необхідно зважати на обмеження граничного обсягу реалізації за рік. Тому вважатимемо, що реалізація відбувається через дві юридичні особи [34].

Таблиця 3.2 – Приклад оптимізації податкового навантаження для умовного ТОВ

Показник	Звичайна система	Спрощена система	Відхилення після оптимізації	
			тис. грн	%
Обсяг реалізації (з ПДВ)	12000	12000	-	-
Сума податкового зобов'язання	2000	-	-	-
Придбання сировини, матеріалів тощо (з ПДВ)	6000	6000	-	-
Сума податкового кредиту	1000	-	-	-
ПДВ до сплати	1000	-	-1000	100,0
Фонд оплати праці з нарахуваннями	2600	2600	-	-
Інші витрати (без ПДВ)	100	100	-	-
Прибуток до оподаткування	2300	3300	1000,0	142,0
Податок на прибуток (18 %)	414	-	414	-100,0
Єдиний податок (5 %)	-	600	600,0	100,0
Загальний обсяг податкових платежів	1414	600	-814	-57,57
Чистий прибуток	1886	2700	814	43,16

Джерело: створено на основі [34].

У таблиці 3.2 наведено приклад розрахунку такої схеми оптимізації для

умовного ТОВ. Використання спрощеної системи дозволяє зменшити податкове навантаження на 814 тис. грн або 57,57%, при цьому збільшуючи прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, на 43,2%. Цей приклад показує, що сплановані дії, вчинені у законодавчій площині, можуть оптимізувати податкове навантаження підприємства чи його окремих податків. Прагнення України увійти до світового економічного простору створює необхідні умови для того, щоб перейти до більш цивілізованих напрямків ведення економічної діяльності.

Застосування широкого асортименту методів податкового планування серед усіх чинників впливу на платоспроможність підприємства дозволяє не лише збільшити чистий прибуток, але й забезпечує вдосконалення організації й управління, сприяє підвищенню рентабельності і зміцненню фінансового стану, виявленню і мобілізації резервів зростання, посилює позиції підприємства щодо виконання ним зобов'язань перед бюджетом, банком, контрагентами.

3.2 Заходи податкового планування для зменшення податкового навантаження

Податкове планування як важлива ланка фінансового управління суб'єктів господарювання (СГ) визнає за кожним платником право використовувати всі законні підстави для зменшення своїх податкових зобов'язань. Податкове планування дає змогу конкретизувати методи і засоби впровадження податкової політики з окремих податків, розраховувати суму зобов'язань на майбутній період та відповідно зменшувати податкове навантаження. Види податкового планування детальніше відображені у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Види податкового планування за класифікаційними групами

Види податкового планування	
Сфера застосування	внутрішньодержавне
	міждержавне
Суб'єкт підприємництва	здійснюване фізичними особами
	здійснюване юридичними особами
Організаційна структура СГ	індивідуальне
	корпоративне
Обсяг охоплення	підприємства загалом
	окремого виду діяльності
	окремого проекту(угоди)
Етапи функціонування підприємства	на етапі створення підприємства
	на етапі функціонування підприємства
	на етапі ліквідації підприємства
Характер управлінських рішень	поточний фінансовий контроль
	поточне податкове планування
	стратегічне податкове планування
Інструментарій податкового планування	базуються на податкових пільгах
	з використанням прогалін у законодавстві

Джерело: побудовано на основі [30].

Абсолютно законними є дії, спрямовані на зменшення податкових платежів шляхом оптимізації ПДВ і податку на прибуток. Можуть бути застосовані легальні механізми, засновані на використанні можливостей, наданих діючим законодавством. Через недосконалу систему законодавчої бази є багато способів оптимізації податкових зобов'язань у податковому плануванні.

Необхідними умовами впровадження системи податкового планування є: необхідність потреби у податковому плануванні; фінансова спроможність підприємства для впровадження податкового планування; масштаб підприємства та штатна укомплектованість.

Забезпечення оптимального податкового планування враховує такі групи податків: податки, що входять до валових витрат, зменшення обсягу яких призводить до зниження витрат та збільшення податку на прибуток; податки, що входять в ціну товарів(акцизний податок та ПДВ). Збільшення обсягів податків у витратах призводить до зменшення розміру ставки та бази оподаткування; податки, що сплачуються з прибутку: зниження ставки податку та бази оподаткування.

Рисунок 3.5 – Складові оптимізації податків

Джерело: побудовано на основі [23].

Отже, податкове планування є легальним шляхом мінімізації податкових зобов'язань. Ефективність системи податкового планування обумовлена тим, які методи використовуються для оптимізації оподаткування. Для досягнення максимального ефекту доцільно застосовувати системний підхід, гармонійне поєднання різних методів податкового планування.

Ключову роль при плануванні податкових внесків носить змінний характер фонду заробітної плати (ФЗП). Розрахунок його планової величини має враховувати розмір мінімальної зарплати, середньозважену величину ФЗП за минулий період, зміну штатної кількості працівників, зміну середньої зарплати, пільгове оподаткування тощо.

При здійсненні заходів щодо зниження податкового навантаження підприємства слід акцентувати, що зменшення податкових платежів – не самоціль, а спосіб поліпшення фінансового стану й підвищення інвестиційної привабливості. Тож вживати заходів щодо оптимізації податків доцільно тільки у разі, якщо за розрахунками, це дасть приріст чистого прибутку. Податок на прибуток сплачується як частина від отриманого підприємством прибутку і

тому має значний вплив на функціонування СГ, при цьому зменшуються можливості розширеного відтворення. В Україні, відповідно до ПКУ, ставка податку на прибуток після реформи становить 18 %, тоді як у країнах Європи корпоративний податок становить 10-35 %. ЄСВ має неабиякий вплив на ефективність роботи підприємства. Цей внесок впливає на діяльність підприємства опосередковано, оскільки входить до собівартості продукції та ціни і перекладається

на споживача. Економічним результатом є скорочення платоспроможного попиту споживачів, зменшення обсягу виробництва і зниження сукупного прибутку підприємства.

На сьогодні, платники податків мають змогу самостійно обирати спосіб впровадження податкового планування на підприємстві, який найбільше їм підходить. На рисунку 3.6 представлені основні способи податкового планування, що використовуються платниками на підприємствах.

Рисунок 3.6 – Способи податкового планування з метою оптимізації оподаткування

Джерело: побудовано на основі [32].

ВИСНОВКИ

Проблема розмежування легальних методів податкової оптимізації та схем ухилення від сплати податків цікавить не тільки менеджерів і бухгалтерів підприємств, а й також представників податкових та інших контролюючих органів, консалтингових компаній, науковців та юристів.

Головною відмінністю податкової оптимізації від ухилення від сплати податків є використання платником податків дозволених або не заборонених законодавством способів зменшення суми податкових платежів. Таким чином, подібні дії платника податку не вважаються податковим правопорушенням або злочином, і, відповідно, не тягнуть за собою негативних наслідків, як донарахування податків, накладення фінансових санкцій та нарахування пені.

Отже, на практиці досить складно чітко визначити дозволені межі між легальною діяльністю щодо мінімізації податків та ухилення від сплати податків. Оскільки вибір методів відповідає діючому законодавству та дії мають законний характер, їх можна визначати як податкова оптимізація.

Оптимізація оподаткування визначається як зниження обсягу податкових зобов'язань шляхом законних дій платників податків, що передбачають застосування всіх можливих наданих законодавством пільг, податкових звільнень та інших законних переваг. Основним чинником схилення платника податків у бік оптимізації оподаткування є надмірне податкове навантаження.

Податкове навантаження визначається як загальна характеристика усієї діяльності податкової системи країни, що демонструє вплив податків на фінансове становище платників або на господарську діяльність в цілому і вказує на кількісне оцінювання даного впливу, тобто загальну суму податків, питому вагу цих податків у валовому внутрішньому продукті.

Оптимальний рівень податкового навантаження визначається як рівень, при якому платники мають можливість сплачувати встановлені державою податкові платежі відповідно до своєї платоспроможності, одержуючи від держави якісні суспільні блага.

При здійсненні заходів щодо зниження податкового навантаження підприємства слід акцентувати, що зменшення податкових платежів – не самоціль, а спосіб поліпшення фінансового стану й підвищення інвестиційної привабливості. Тож вживати заходів щодо оптимізації податків доцільно тільки у разі, якщо за розрахунками, це дасть приріст чистого прибутку. Податок на прибуток сплачується як частина від отриманого підприємством прибутку і тому має значний вплив на функціонування СГ, при цьому зменшуються можливості розширеного відтворення. В Україні, відповідно до ПКУ, ставка податку на прибуток після реформи становить 18 %, тоді як у країнах Європи корпоративний податок становить 10-35 %.

Досить складною залишається проблема оцінювання рівня податкового навантаження. Методики, що були запропоновані вченими не мають загального підходу до визначення оптимального рівня податкового навантаження. Сутність єдиної методики податкового навантаження полягає в наступному: надати можливість порівняти податкове навантаження на підприємствах різних галузей економіки. Ця методика передбачає використання системи показників, що дозволять всебічно оцінити рівень податкового навантаження на підприємстві, а саме:

- показники рівня податкового навантаження на підприємстві;
- оціночні показники ефективності оподаткування підприємств;
- показники податкового навантаження через прямі і непрямі податки.

Основними принципами, яких варто дотримуватись підприємствам є:

- законне ведення фінансових операцій;
- обачність при здійсненні операцій;
- послідовність при виборі інструментів податкового планування;
- принцип ефективності.

Для здійснення оптимізації оподаткування необхідно враховувати мінімізацію податкових відрахувань та недопущення штрафних санкцій з боку фіскальних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманюк І. Особливості організації податкового планування на підприємстві. *Економічний аналіз*. 2010. № 6. С. 32–35.
2. Баранов С. О. Ухилення від сплати податків як основний чинник тіньової економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 12. С. 102–106
3. Вишневський В., Веткін А. Ухилення від сплати податків: моделювання вибору та дій економічного суб'єкта. *Економіка України*. 2009. № 9. С. 15–19.
4. Вишневський В., Веткін А. Відхід від сплати податків: теорія і практика. Донецьк : монографія ІНАН України, Інститут економіки промисловості, 2003. 62 с. URL: <http://www.klubok.net/article1889.html>
5. Державна податкова служба України. Загальні положення. URL: <https://tax.gov.ua/nk/spisok1/>
6. Державна податкова служба України. Надходження податків та зборів. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/nahodjennya-podatkov-i-zboriv--obovyaz/nahodjennya-podatkov-i-zboriv/nahodjennya-podatkov-i-zboriv->
7. Державна служба статистики. Кількість юридичних осіб за організаційними формами. URL: https://ukrstat.gov.ua/edrpy/ukr/EDRPU_2019/ks_opfg/arh_ks_opfg_19.htm
8. Державна служба статистики. Економічна статистика. Економічна діяльність. Діяльність підприємств. Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm
9. Греца Я. В. Правові аспекти співвідношення понять "податкове планування", "податкова оптимізація" та "мінімізація податків". *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2012. Вип. 18. С. 158–159. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/12995>

- 10.Гринчук Ю. С., Гринчук В. Ю. Податкове планування як складова податкового менеджменту. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 22. С. 48-50.
- 11.Калиниченко Н. С., Антоненко В. М. Принципи та методи податкового планування на підприємстві. *Чернігівський науковий часопис. Серія «Економіка і управління»*. 2012. № 1 (3). С. 47–54
- 12.Кир`язова Т. О., Чулак Н. І. Податкові пільги: проблеми застосування та напрями їх вирішення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 1. С. 16-23.
- 13.Кміть В. М., Дзюрій О. І. Оптимізація та мінімізація податків в системі фінансового управління суб'єктів господарювання. *Молодий вчений*. 2016. №1 (28). С. 65–69.
- 14.Козак Т. Уряд забув про криву Лаффера. *Фокус*. URL: <https://focus.ua/opinion/economics/323753>
- 15.Коновалова І. М. Теоретичні аспекти ухилення від сплати податків та механізм їх уникнення. URL: <http://www.klubok.net/article1889.html>
- 16.Коротун В.І. Проблеми мінімізації сплати податків в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2010. № 6. С. 21–24.
- 17.Меліхова Т. О. Аналіз впливу податкового навантаження на рівень податкової безпеки підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 20. С. 33–37.
18. Міністерство фінансів України. Статистичний збірник “Бюджет України”. URL:<https://mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets>
- 19.Нестеренко А. С. Податкова оптимізація: позитивні та негативні моменти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №5. С. 156-158. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-5/35>
- 20.Новосельська Л.І. Методи оцінювання рівня податкового навантаження на підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.10.
- 21.Лагодієнко Н. В., Костенко Т. А., Рудиченко Оптимізація податкового планування на підприємствах України. *Сучасна економіка*. 2019. №18. С. 79-84. URL:[https://doi.org/10.31521/modecon.V18\(2019\)-13](https://doi.org/10.31521/modecon.V18(2019)-13)

- 22.Оришин Т. М. Напрями оптимізації податкового навантаження підприємств в контексті податкового планування. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 25. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-82>
- 23.Оришин Т. М. Оптимізація податкового навантаження підприємства: теоретичний та методичний аспекти. *Економіка та держава* 2019. № 4. С. 58-62. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.4.58>
- 24.Оришин Т.М. Сучасні підходи до оптимізації оподаткування підприємств. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : «*Економіка і управління*». 2020. Том 31(70). № 3. С. 83–86.
- 25.Охнівська С. О. Податкове планування для оптимізації ПДВ. *Збірник наукових праць студентів кафедри економічної експертизи та аудиту бізнесу*. 2018. Вип. 1. С. 145-151.
- 26.Панченко Ю. Артур Лаффер: Вам доведеться робити те, що робили в Європі 100 років тому, а не зараз. *Європейська правда*. 14 вересня 2015 р. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2015/09/14/7038229/>
- 27.Писаренко Т.М. Оцінювання податкового навантаження на діяльність суб'єктів господарської діяльності. *Галицький економічний вісник : наук. журн.* 2020. Том 65, № 4. С. 114-120.
- 28.Податкова оптимізація чи ухилення від сплати податків? URL: https://minfin.com.ua/taxes/-/komenttema_optim.html
- 29.Паранчук С. В., Мороз А. С., Червінська О. С., Синютка Н. Г. Податковий менеджмент : навчальний посібник. 2017. 296 с.
- 30.Самусевич Я. В., Височина А. В. Податкове планування та основи податкової оптимізації : навч. посібник. Суми : Сумський державний університет, 2021. 344 с.
- 31.Святаш С.В. Податкове планування та оптимізація оподаткування в контексті максимізації вигод платників податків та держави. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2017. Вип. 2 (50). С. 280-285.
- 32.Ткачук Н.В. Вплив податкового навантаження на діяльність суб'єктів

- господарювання в умовах реформування фінансової системи України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, 2015. № 4. С. 121–128.
33. Фролова Н. Б. Порівняльний аналіз факторів ухилення від сплати податків в Україні та США. *Економіка і прогнозування*. № 3. 2014. С. 148–156
34. Швець Ю. О., Завальнюк А. О. Оптимізація податкового навантаження на підприємстві ПАТ «Янцівський гранітний кар'єр». *Економіка та управління підприємствами*. 2018. № 4(66). С.117-124. URL: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2018-4-18>
35. Doing Business URL: <https://archive.doingbusiness.org/en/doingbusiness>
36. Kouroub S., Oubdi L. Tax Planning: Theory and Modeling / S. Kouroub, L. Oubdi. *Journal of Applied Business, Taxation and Economics Research*. 2022. №1(6). P. 594–613. URL: <https://equatorscience.com/index.php/jabter/article/view/100>
37. Burandt P. Methods of Tax Optimisation with the Use of Tax Havens. *Financial Law Review*. 2021. № 22(2). P. 78–93. URL: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-issn-2299-6834-year-2021-volume-22-issue-2-article-oai_ojsug_pkp_sfu_ca_article_6165